

Podstawy procesu karnego

ZAGADNIENIA OGÓLNE

mgr Paulina Ogorzałek

Pojęcie prawa karnego *sensu largo*

Prawo karne materialne

Prawo karne wykonawcze

Prawo karne procesowe

Pojęcie procesu karnego

- Jest to zespół prawnie uregulowanych czynności organów państwa oraz innych uczestników postępowania, ukształtowany przez ustawodawcę dla realizacji określonych **celów**;
- Postępowanie karne → oznaczenie odcinków przebiegu procesu
(np. *postępowanie przygotowawcze, postępowanie główne*)
→ Bądź jego szczególnych odmian (np. postępowanie prywatnoskargowe, przyspieszone)

Art. 1 k.p.k.

- *Postępowanie karne w sprawach należących do właściwości sądów toczy się według przepisów niniejszego kodeksu*

Źródła postępowania karnego

1. Kodeks postępowania karnego
2. Konstytucja RP
3. Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (EKPC)
4. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych
5. prawo UE
6. Ustawy: np. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych , ustawa o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka

Pojęcie gwarancji procesowych

Są to środki prawne, które mają na celu ochronę praw i interesów uczestników postępowania karnego:

1. dot. Oskrażonego- domniemanie niewinności, prawo do obrony, prawo do uczestnictwa w czynnościach procesowych, prawo do zaskarżania decyzji procesowych;
2. Dot. Pokrzywdzonego- np. prawo do udziału w czynnościach postępowania przygotowawczego
3. dot. Świadka- prawo do odmowy składania zeznań, prawo do odmowy odpowiedzi na pytanie, tzw. świadek anonimowy.

- *Art. 5 § 1. Oskarżonego uważa się za niewinnego, dopóki wina jego nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem.*
- *Art. 6. Oskarżonemu przysługuje prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z pomocy obrońcy, o czym należy go pouczyć.*
- *Art. 300. § 1. Przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do informacji o treści zarzutów i ich zmianach, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, w tym do wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku określonym w art. 78, do końcowego zaznajomienia z materiałami postępowania przygotowawczego*

-
- *Art. 316. § 1. Jeżeli czynności śledztwa nie będzie można powtórzyć na rozprawie, należy podejrzanego, pokrzywdzonego i ich przedstawicieli ustawowych, a obrońcę i pełnomocnika, jeżeli są już w sprawie ustanowieni, dopuścić do udziału w czynności, chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu w razie zwłoki.*

- *Art. 182. § 1. Osoba najbliższa dla oskarżonego może odmówić zeznań.*

§ 2. Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia.

§ 3. Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem.

Art. 183. § 1. Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

Prawo karne procesowe, a inne nauki z nim związane

- **Kryminologia**- nauka o przestępstwie, jako zjawisku psychosocjologicznym
- **Wiktymologia**- nauka o ofiarach przestępstw,
- **Kryminalistyka**- nauka dotycząca metod wykrywania przestępstw, sprawców przestępstw oraz utrwalania materiału dowodowego,
- **Medycyna sądowa**- specjalność medyczna, której głównym celem jest badanie kwestii życia i śmierci w kontekście prawa
- **Psychiatria sądowa**- dziedzina psychiatrii, silnie związana z sądownictwem,

Cele procesu karnego

Cel - wyobrażony rezultat, do którego proces zmierza;

Ustawowy cel procesu → art. 2 § 1 k.p.k.

POCIĄGNIĘCIE SPRAWY PRZESTĘPSTWA DO
ODPOWIEDZIALNOŚCI (trafna reakcja karna)

UWZGLĘDNIENIE PRAWNIE CHRONIONYCH
INTERESÓW POKRZYWDZONEGO

ROZSTRZYGNIĘCIE SPRAWY W ROZSĄDNYM TERMINIE

Art. 2. § 1. Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby:

1) sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności;

2) przez trafne zastosowanie środków przewidzianych w prawie karnym oraz ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu przestępstwa osiągnięte zostały zadania postępowania karnego nie tylko w zwalczaniu przestępstw, lecz również w zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego;

3) zostały uwzględnione prawnie chronione interesy pokrzywdzonego przy jednoczesnym poszanowaniu jego godności;

4) rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło w rozsądnym terminie.

DYREKTYWA TRAFNEJ REAKCJI KARNEJ (art. 2 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.)

- 1) każdy, komu nie udowodniono winy **nie poniesie odpowiedzialności**;
- 2) każdy komu udowodniono winę, nie powinien ponieść odpowiedzialności **większej niż na to zasłużył**;
- 3) każdy, komu udowodniono winę **nie powinien ująć odpowiedzialności**;
- 4) każdy, komu udowodniono winę nie powinien ponieść odpowiedzialności **mniejszej, niż na to zasłużył**

Prof. M. Cieślak: „Każdy ten i tylko ten, kto jest winien popełnienia przestępstwa, powinien za to ponieść odpowiedzialność tylko taką, na jaką wedle prawa zasłużył”.

Uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.)

- Dyrektywa ta wzmacnia pozycję procesową pokrzywdzonego, jest ona realizowana w oparciu o poszczególne przepisy k.p.k., które przyznają mu szereg uprawnień procesowych, np.:
- 1. pozycja strony postępowania przygotowawczego (art. 299 k.p.k.)
- 2. prawo do składania wniosków o przeprowadzenie czynności śledztwa lub dochodzenia (art. 315 § 1 k.p.k. i art. 325a § 2 k.p.k.)
- 3. Prawo zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia oraz na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia (art. 306 § 1 b k.p.k.)
- 4. Prawo do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia do sądu (art. 55 § 1 k.p.k.)
- 5. Prawo do działania jako oskarżyciel posiłkowy (art. 53 k.p.k.), co daje mu możliwość składania wniosków dowodowych, zadawania pytań przesłuchiwanym stronom oraz złożenia apelacji od wyroku,

Rozstrzygnięcie sprawy w rozsądnym terminie (art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.)

- Dyrektywa ta ma źródło w Konstytucji RP- art. 45 ust. 1 i art. 6 ust. 1 EKPCz :
- *Każdy ma prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki.*

Zwłoka – nadmierne odstępstwo od czasu zwykle koniecznego dla wykonania określonych czynności.

Kiedy zachodzi przewlekłość postępowania?

- Sprawa jest rozpoznana w sposób przewlekły, gdy postępowanie trwa dłużej niż to konieczne dla wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są **istotne** dla jej rozstrzygnięcia. Ocenie podlega tu nie tylko upływ czasu, ale i wszystkie okoliczności danej sprawy (np. jej stopień skomplikowania), a także, czy brak podejmowania czynności przez organy procesowe był uzasadniony.
- Przeciwdziałaniu przewlekłości ma służyć skarga, składana na podstawie ustawy z dnia 17 czerwca 2004r.- o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki

Cel procesu jako osiągnięcie stanu sprawiedliwości materialnej i proceduralnej

Adekwatne i słuszne zastosowanie norm prawa karnego materialnego

Realizacja prawa karnego materialnego i pociągnięcie do odpowiedzialności tylko tego sprawcy, któremu udowodniono popełnienie przestępstwa

Ukształtowanie przepisów w taki sposób, który pozwoli na sprawiedliwe rozstrzygnięcie przedmiotu procesu. Sprawiedliwość proceduralna to sytuacja, w której osoba przeciwko której lub na rzecz której toczy się proces nabiera przekonania, że organy procesowe zrobiły wszystko, aby prawu stało się zadość, postępując w stosunku do niej zgodnie z prawem, sumiennie i w najlepszej woli

Funkcje procesowe

- oznacza rodzaj działalności procesowej, wyznaczony przez procesową rolę odpowiedniego podmiotu procesu karnego ;

Ścigania

Obrony

Orzekania

Rodzaje procesu karnego

(w zależności od rodzaju odpowiedzialności prawnej będącej przedmiotem procesu)

Proces zasadniczy

Rozpatruje się główną kwestię odpowiedzialności, czyli **odpowiedzialność karną**

„Akcja cywilna” w procesie karnym

Postępowanie, zmierzające do załatwienia kwestii odpowiedzialności cywilnej oskarżonego

- Art. 415. § 1. W razie skazania oskarżonego lub warunkowego umorzenia postępowania w wypadkach wskazanych w ustawie sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, obowiązek naprawienia, w całości lub w części, szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

- Nawiązki na rzecz pokrzywdzonego, obowiązku naprawienia szkody lub zadość uczynienia za doznaną krzywdę nie orzeka się, jeżeli roszczenie wynikające z popełnienia przestępstwa jest przedmiotem innego postępowania albo o roszczeniu tym prawomocnie orzeczono.
- § 2. Jeżeli orzeczony obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę albo nawiązka orzeczona na rzecz pokrzywdzonego nie pokrywają całej szkody lub nie stanowią pełnego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, pokrzywdzony może dochodzić **dodatkowych roszczeń** w postępowaniu cywilnym.

Tryby postępowania

- ze względu na tryb ścigania:
 - 1) Tryb ścigania z oskarżenia publicznego (z urzędu);
 - bezwarunkowy;
 - warunkowy- np. uzależniony od wniosku pokrzywdzonego lub zezwolenia właściwego organu (np. uchylenie immunitetu);
 - 2) tryb ścigania z oskarżenia prywatnego- postępowanie inicjowane przez pokrzywdzonego, który wnosi do sądu tzw. prywatny akt oskarżenia

Tryb postępowania

- podział ze względu na określony przez ustawę przebieg postępowania:
- **1) postępowanie zwyczajne**
- **2) postępowania szczególne-** postępowanie zmierzające do rozstrzygnięcia odpowiedzialności karnej oskarżonego, ale różniące się od postępowania zwyczajnego, zwłaszcza w związku z formalizmem procesowym: np. postępowanie nakazowe, postępowanie z oskarżenia prywatnego , postępowanie przyspieszone

Postępowanie zasadnicze i dodatkowe

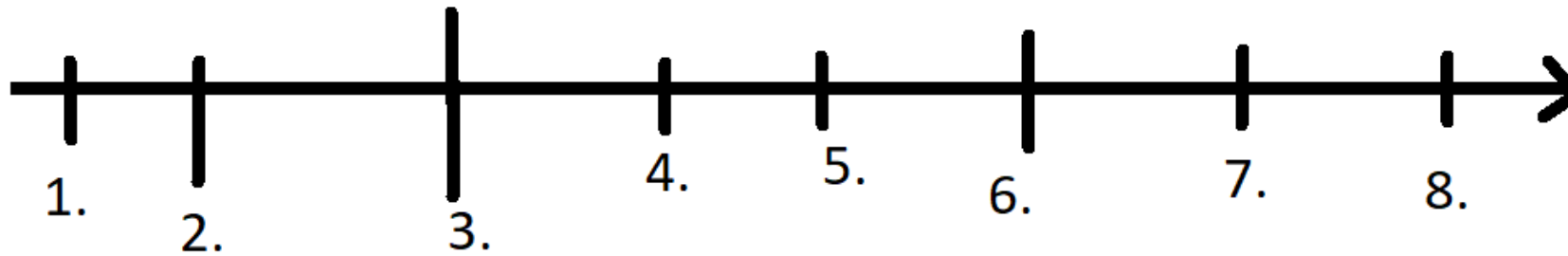
- - podział ze względu na stosunek do głównego nurtu procesu:

1) Postępowanie zasadnicze:

2) Postępowania dodatkowe- prowadzone w związku z postępowaniem zasadniczym;

- a. incydentalne- dot. Załatwiania spraw wпадkowych w trakcie toczącego się postępowania zasadniczego – np. kwestia tymczasowego aresztowania;
- b. pomocnicze- w celu usuwania trudności, np. pomoc prawna
- c. następcze- po uprawomocnieniu się orzeczenia (np. odszkodowanie za niesłuszne skazanie, lub niesłuszne stosowanie środków przymusu);
- d. uzupełniające- np. brak zaliczenia TA na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności

Przebieg procesu karnego

Przebieg postępowania karnego

1. Przepięstwo jako przyczyna.
2. Zawiadomienie o przępieństwie lub informacja o przępieństwie uzyskana w inny sposób
3. Wszczęcie postępowania w sprawie „in rem” → wydanie postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego; (art. 303)
4. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów (faza „in personam”- przeciwko określonej osobie)- art. 313 (lub art. 308)
5. Końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania- art. 321
6. Postanowienie o zamknięciu postępowania przygotowawczego (art. 321 par 6)
→ Akt oskarżenia lub np. wniosek z art. 335 bądź umorzenie postępowania przygotowawczego
7. Postępowanie przed sądem I instancji
8. Postępowanie przed sądem II instancji

Stadia postępowania

- Postępowanie przygotowawcze
- Postępowanie główne
- Postępowanie odwoławcze
- Postępowanie wykonawcze